

Γενικά

Ο τρέμιθος (*Pistacia atlantica*, Πιστακιά η ατλαντική) ανήκει στην οικογένεια των Ανακαρδιιδών (*Anacardiaceae*), η οποία περιλαμβάνει εξήντα περίπου γένη. Το γένος *Pistacia*, στο οποίο ανήκει και ο τρέμιθος, περιλαμβάνει περίπου έντεκα είδη με εξάπλωση κυρίως στη Μεσόγειο, στην Ασία, το Μεξικό, τις ΗΠΑ, τα Νησιά του Ατλαντικού και την Ανατολική Τροπική Αφρική. Από αυτά, τα είδη *Pistacia atlantica* (τρέμιθος), *P. terebinthus* (τρεμιθιά) και *P. lentiscus* (σχινιά) είναι ιθαγενή της Κύπρου, ενώ η *P. vera* (χαλεπιανή) καλλιεργείται για τους εδώδιμους καρπούς της, τα γνωστά χαλεπιανά.

Ονοματολογία: Το όνομα του γένους προέρχεται από το αρχαίο Ελληνικό πιστάκη, όνομα που χρησιμοποιούσαν οι αρχαίοι για τη χαλεπιανή (*Pistacia vera*). Το επίθετο του είδους *atlantica* (ατλαντική) προέρχεται από το όνομα των βουνών του Άτλαντα στην περιοχή της Αλγερίας.

Χαρακτηριστικό δέντρο τρέμιθθου

Περιγραφή

Ο τρέμιθος είναι εύρωστο φυλλοβόλο δέντρο με πλατιά κόμη και ύψος που φτάνει τα 15 m. Τα μεγάλα δέντρα έχουν ογκώδη κορμό με αυλακωτό, τεφροκαστανό φλοιό. Τα φύλλα του είναι σύνθετα με μήκος 10-20 cm και πλάτος 5-12 cm. Αποτελούνται από ένα κεντρικό άξονα, τη ράχη, στον οποίο φέρονται 3-5 ζευγάρια φυλλαρίων ενώ η κορυφή φέρει ένα μόνο φυλλάριο (περωτά και περιττόληκτα). Τα φυλλάρια είναι λογχοειδή, μήκους 3-7 cm, χωρίς τρίχες, με χαρακτηριστική μυρωδιά όταν τριβούν. Κατά μήκος του κεντρικού άξονα του φύλλου υπάρχει στενό πτερύγιο, χαρακτηριστικό που το ξεχωρίζει αμέσως από την τρεμιθιά (*Pistacia terebinthus*). Τα άνθη είναι μονογενή, αρσενικά και θηλυκά, διατεταγμένα σε διακλαδισμένες ταξιανθίες στις μασχάλες των φύλλων. Τα άνθη είναι καστανοπράσινα και εμφανίζονται από τον Φεβρουάριο μέχρι τον Απρίλιο. Οι αρσενικές ταξιανθίες είναι πολύ πυκνές στην αρχή αλλά αραιώνουν σταδιακά μέχρι την ωρίμανση, ενώ οι θηλυκές ταξιανθίες είναι αραιές με βραχύ ποδίσκο.

Ο καρπός (τρεμίθθι) είναι ωοειδής ή σχεδόν σφαιρική δρύπη, διαμέτρου 6-7 mm, κόκκινη στην αρχή, κυανοπράσινη κατά την ωρίμανση. Οι καρποί ωριμάζουν σταδιακά από τον Σεπτέμβριο μέχρι τον Δεκέμβριο.

Κλαδί με φύλλα και καρπούς

Εξάπλωση - Ενδιαίτημα

Η εξάπλωση του τρέμιθθου στην Κύπρο ξεκινά από την επιφάνεια της θάλασσας και φτάνει μέχρι 1500 m υψόμετρο. Συνήθως απαντά σε εγκαταλελειμμένα χωράφια, όρια χωραφιών και πετρώδεις πλαγιές, συχνά σε περιοχές με δρυοδάση και σπανιότερα σε μακκία βλάστηση (θαμνώνες). Πολλές φορές τον συναντούμε σε αυλές παλιών σπιτιών, ιδιαίτερα σε χωριά της επαρχίας Πάφου, και κοντά σε εξοκλήσια. Μεμονωμένα δέντρα ή ομάδες δέντρων απαντούν στη χερσόνησο του Ακάμα, στις επαρχίες Πάφου και Λεμεσού, στο Κίτι και αλλού. Επιπρόσθετα, το συναντούμε ως καλλιεργούμενο σε πάρκα και παρόδιες φυτείες, όπως κατά μήκος του αυτοκινητόδρομου Λευκωσίας-Λεμεσού. Είναι είδος των χωρών της Ανατολικής Μεσογείου που εξαπλώνεται ανατολικότερα μέχρι τον Καύκασο και το δυτικό Πακιστάν, απαντά επίσης στη Βόρειο Αφρική και τα νησιά του Ατλαντικού.

Χάρτης εξάπλωσης

Ευδοκιμεί σ' όλους τους τύπους εδαφών και πολλαπλασιάζεται εύκολα με σπέρματα.

Ιστορικά στοιχεία - Χρήσεις

Από τον Τρέμιθθο παράγεται η γνωστή Παφίτικη πίσσα. Ο Διοσκουρίδης αναφέρει: «Η δε εξ αυτής ρητίνη κομίζεται μεν εξ Αραβίας της εν Πέτρα, γεννάται δε και εν Ιουδαία και Συρία και εν Κύπρω ... Η δε και διαφέρει διανγεστέρα ούσα, λευκή, υαλίζουσα τω χρώματι και κυανίζουσα, ευώδης, τερμίνθου πνέουσα» [Η δε ρητίνη που παράγεται από αυτή μεταφέρεται μεν από την Πετραία Αραβία, μα γίνεται και στην Ιουδαία και στη Συρία και στην Κύπρο ... η οποία μάλιστα διαφέρει, γιατί είναι διανγέστερη, λευκή υαλίζουσα ως προς το χρώμα και κυανίζουσα, μυρωδάτη και αναδίδει οσμή τερεβίνθου] (*Περί Ύλης Ιατρικής* 1.71).

Οι καρποί χρησιμοποιούνται ως άρτυμα για την παρασκευή ντόπιων ζυμαρικών, τις «τρεμιθθόπιτες», ενώ σε πολλές περιοχές τρώγονται νοपी ή ξεροψημένοι με αλάτι. Επιπρόσθετα, στην επαρχία Πάφου οι καρποί αξιοποιούνταν για την παρασκευή «τρεμιθθελαιού» το οποίο εχρησιμοποιείτο για τηγάνισμα. Τα πορφυρέρυθρα του φύλλα, κατά το φθινόπωρο, και οι καρποί του το καθιστούν κοσμητικό, ιδιαίτερα ως μεμονωμένο δέντρο σε παρόδιες φυτείες και κήπους. Η ξυλεία του είναι χρήσιμη ως καυσόξυλο.

Από τον τρέμιθθο προέρχεται το όνομα των δύο χωριών (Τρεμιθούσα) της επαρχίας Πάφου, καθώς επίσης και αρκετά τοπωνύμια (τρέμιθθα, τρέμιθος κ.λπ.).

Διατήρηση και Διαχείριση

Στην Κύπρο ο τρέμιθος περιορίζεται σε λίγες, μικρές και αραιές συστάδες που απαντούν κυρίως σε ιδιωτικές εκτάσεις. Ωστόσο, υπάρχουν πολλά μεμονωμένα δέντρα, ιδιαίτερα στο νοτιοδυτικό μέρος του νησιού. Γενικά, οι σοβαρότεροι κίνδυνοι που τον απειλούν προέρχονται κυρίως από ανθρώπινες δραστηριότητες όπως: επεκτάσεις οικισμών και καλλιέργειών, διάνοιξη και διαπλάτυνση δρόμων και σε μικρότερο βαθμό η ξύλευση και πιθανότατα η βόσκηση.

Το Τμήμα Δασών στην προσπάθεια του να προστατεύσει το είδος έχει επιλέξει αρκετά δέντρα, μεγάλων διαστάσεων, τα οποία έχουν κηρυχθεί ως αιωνόβια δέντρα. Στον τόπο μας προστατεύονται πέντε δέντρα τρέμιθου. Το μεγαλύτερο δέντρο τρέμιθου που έχει εντοπισθεί βρίσκεται στην Πόλη Χρυσοχούς και έχει περιφέρεια κορμού 8,6 m στο στήθιαίο ύψος (1,3 m), ενώ το γηραιότερο δέντρο είναι στην Απεσιά και η ηλικία του υπολογίζεται γύρω στα 1500 χρόνια. Άλλοι προστατευόμενοι τρέμιθοι βρίσκονται στα χωριά Σίμου, Κρίτου Μαρόττου και Λιμνάτη, ενώ προστατευόμενες ομάδες δέντρων βρίσκονται στα χωριά Έμπα και Κίτι.

Γ.Τ.Π. 199/2004—10.000
Εκδόθηκε από το Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών
Εκτύπωση: Τυπογραφείο της Κυπριακής Δημοκρατίας

Δέντρο της χρονιάς 2005

Τρέμιθος - *Pistacia atlantica*

Αιωνόβιος τρέμιθος στην Παναγία Αγγελόκτιστη (Κίτι)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ, ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΤΜΗΜΑ ΔΑΣΩΝ